

Recente legaten aan het Museum van Aziatische Kunst

De heer en mevrouw C. S. Lechner hebben aan de Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst dertien sculpturen en sculptuurfragmenten uit Achter-Indië gelegateerd ter plaatsing in het Museum van Aziatische Kunst in het Rijksmuseum. Dit legaat betekent een belangrijke verrijking van de collectie. Immers, iedere kenner van de kunst van dit gebied is er zo langzamerhand wel van overtuigd, hoe moeilijk het is daarvan nog authentieke en mooie stukken te verwerven. Ons museum is dan ook zeer dankbaar gestemd jegens de schenkers en prijst zich gelukkig dat deze voorwerpen, die reeds lang geleden in bruikleen waren gegeven thans eigendom van de vereniging zijn geworden.

Allereerst is daar een zittend Vajrapâni-beeld (afb. 1)¹ van brons met sporen van verguldsel in Lopburi-stijl (1100-1300 na Chr.). Het brede gezicht, de volle lippen, de hoekige kin en het haar door een band van het voorhoofd gescheiden zijn kenmerken van deze stijl. De godheid is herkenbaar aan zijn attributen: in zijn rechterhand houdt hij de *vajra* (donderkeil), in zijn linker de *ghantâ* (bel).

Een prachtige staande Buddha Çâkyamuni (afb. 2) in brons, waarvan de beide handen zijn opgeheven in de zgn. *abhaya-mudrâ* (vrees niet-handhouding) behoort eveneens tot de Lopburi- of Khmerlopburi-stijl (ca. 13de eeuw). Bijzonder fraai is de weergave van de kleding. Het raggfijne opperkleed, waardoorheen de rondingen van het bovenlichaam zichtbaar zijn, bedekt de schouders, terwijl de plooiën van het onderkleed, dat in de taille is vastgebonden, er doorheen schijnen.

Een klein, maar zeer fijn bewerkt bronsje van

Vishnu op zijn rijdier, de mythologische vogel Garuda, is van iets later tijd (afb. 3). Het stamt uit de Khmer-periode (na de 13de eeuw). De godheid is vier-armig en houdt in elke hand een attribuut, waardoor hij gekenmerkt wordt: het werprad in de boven-rechterhand, de schelphoorn in de boven-linkerhand, de vrucht in de onder-rechter-

Afb. 1. Vajrapâni-beeld. Brons, sporen van verguldsel. Hoog 9 cm. Lopburi-stijl (1100-1300 na Chr.). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

hand en waarschijnlijk de knots (afgebroken) in de onder-linkerhand. Vooral de fijne en gedetailleerde bewerking van het maskerachtige gezicht van het rijdier getuigt van bijzonder vakmanschap. Aandacht verdient de gelijke hoofdtooi van berijder en rijdier. Zeldzaam zijn dergelijke bronsjes van Vishnu op Garuda niet, maar dit exemplaar behoort tot de beste².

Tot het legaat behoort ook een kleine, doch zeer stijlvolle staande bronzen Buddha (afb. 4) uit Ceylon (10de-11de eeuw?). Het hoofd van deze Buddha wordt bekroond door een vlam; de rechterhand wordt bekroond door een vlam; de rechterhand bevindt zich weer in *abhaya-mudrâ*, de linkerhand in *varada-mudrâ* (handhouding van gunstverlening).

Het volgende stuk is een zittende Buddha (afb. 5)

Afb. 2. Buddha Çâkyamuni. Brons. Hoog 22 cm. Lopburi- of Khmer-Lopburi-stijl (ca. 13de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

Afb. 3. Vishnu op zijn rijdier Garuda. Brons. Hoog 12 cm. Khmer-stijl (na de 13de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner)

van brons in de *bhumisparça-mudrà*, de handhouding van het Aanraken der Aarde, waarmee de Verlichte de Godin van de Aarde aanroept als getuige, dat Hij de verleidingen van Mâra (de Boze) heeft weerstaan. Het beeldje is afkomstig uit Thailand. Hoewel men het heeft beschreven als behorend tot de Khmer-ûthong-stijl³, ben ik geneigd het te plaatsen in de reeks beelden, ver-

vaardigd in de Lopburi-stijl (ca. 14de eeuw). De kenmerken van deze stijl toch, zoals de dikke lippen, het opmerkelijk brede gezicht en de uitgesproken brede kin, de band tussen voorhoofd en haar dat is weergegeven in smalle overlangse vlechten (op smalle panelen gelijkend), treden bij dit beeld heel sterk op de voorgrond. Een interessant voorwerp uit dit legaat is verder

Afb. 4. Buddha. Brons. Hoog 14 cm met voetstuk. Ceylonees (10de-11de eeuw?). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

Afb. 5. Buddha. Brons. Hoog 15 cm. Lopburi-stijl (ca 14de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

een votieftablet, een zgn. *Brah Bimb* (afb. 6), vervaardigd uit in de zon gebakken klei, beschreven als Sukhotai. De centrale figuur, de Buddha, eveneens in *bhumisparça-mudrâ*, is gezeten onder de Bodhi boom (*ficus religiosa*), alwaar hij de Hoogste Wijsheid heeft verworven. Ofschoon inderdaad het ornament van de omlijsting als Sukhotai bestempeld mag worden⁴, is de lotus-

troon waarop de Buddha is gezeten zo overdadig bewerkt, dat men veel meer geneigd is het tablet als Ayudhia te beschouwen (ca. 17de eeuw).

De Dvâravatî-periode wordt vertegenwoordigd door een fragment van een uit zwarte harde kalksteen vervaardigde Buddha-kop (afb. 7) uit de 8ste eeuw. De krullen van het haar bestaan uit grove spiralen en de twee wenkbrauwen worden

Afb. 6. Votieftablet, zgn. Brah Bimb. Klei. Hoog 12 cm. Ayudhia (ca. 17de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

Afb. 7. Buddha-kop. Zwarte kalksteen. Hoog 16,5 cm. Dvâravatî-periode (8ste eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

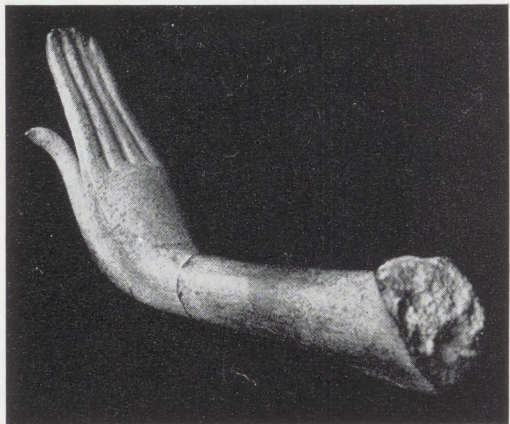
Afb. 8. Buddha-kop. Grijs kalksteen. Hoog 17 cm. Dvâravati-periode (8ste eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

gevormd door een ononderbroken sierlijk golvende lijn, die een kenmerk is van beelden uit deze periode. Door dit kleine fragment kan men zich er al een voorstelling van maken, hoe mooi het beeld in zijn totaliteit geweest moet zijn.

Het tweede stuk uit de Dvâravatî-periode (8ste eeuw) is een Buddha-kop van grijze kalksteen (afb. 8). Dit is ongetwijfeld de mooiste sculptuur van het legaat. De krullen van het haar bestaan uit grove spiraaltjes, de ogen zijn ietwat uitpuilend, de twee wenkbrauwen vormen een ononderbroken golvende lijn, het gezicht is breed, de lippen

zijn zwaar en dik en de kin is rond. De *ushnîsha* (d.i. de verhevenheid op het midden van de schedel) en de neus zijn beschadigd.

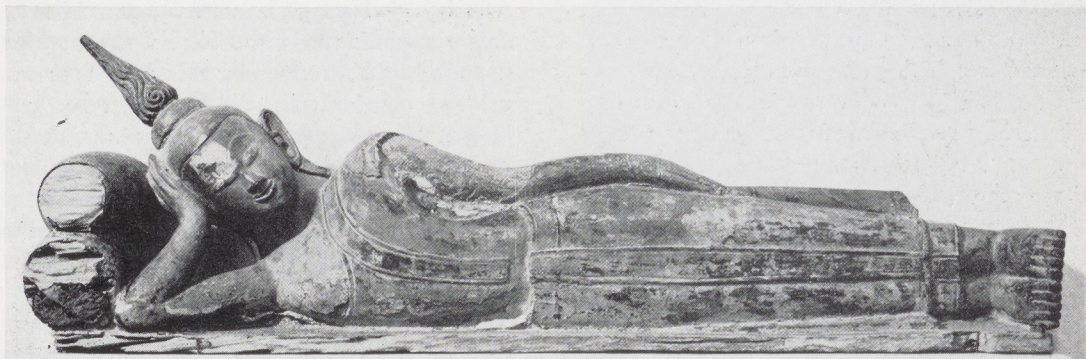
Een bronzen rechterhand met onderarm van een Buddha-figuur (afb. 9), bedekt met een fraai patina, wordt beschouwd als Ayudhia (17de eeuw?). Dit is een goed voorbeeld van de vrouwelijke sierlijkheid en elegantie, die over het algemeen de handen en in het bijzonder de vingers van deze figuren kenmerken. Niet alleen bij de oude beelden, maar ook bij de dansers en danseressen van het huidige Thailand, ziet men

Afb. 9. Rechter onderarm van een Buddha. Brons. Lang 11,5 cm. Ayudhia (17de eeuw?). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

Afb. 10. Asura's de troon van een deva torsend. Brons. Hoog 7,5 cm (fragment). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

Afb. 11. Buddha in Parinirvâna. Hout. Lang 88 cm. Thailand (18de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

Afb. 12. Buddha-kop. Albast-achtige steensoort. Hoog 9 cm. Birma of Thailand? Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

Afb. 13. Linkerhand van Vishnu. Zandsteen. Hoog 9,5 cm (fragment). Khmer-stijl (11de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Lechner).

welk een belangrijke rol de gracieuze bewegingen van handen en vingers spelen.

Behalve Buddha's, bodhisattva's, goden etc., kent de Indische cosmologie ook een soort wezens, *asura's* ('zij, die geen goden zijn') genaamd, hier in een bronzen fragment knielend afgebeeld, terwijl zij waarschijnlijk de troonzetel van een *deva* (godheid) torsen (afb. 10). Deze titaan-achtige figuren worden voorgesteld als atletische gedrochten met demonische gelaatstrekken zoals uitpuilende ogen, dikke neus, brede grijnzende mond. Het stuk draagt sporen van verguldsel.

Prachtig is de houten Buddha in Parinirvâna (het opgaan van de Buddha in het Nirvâna) uit Thailand, waarschijnlijk daterend uit de 18de

eeuw (afb. 11). Het hoofd van de Verlichte, steunend op de rechterhand, rust nauwelijks op de twee boven elkaar geplaatste rolkussens. Hier en daar zijn sporen van verguldsel; het rechthoekige goudblad op het rechteroog zal er wel door een gelovige opgeplakt zijn als offer voor het verkrijgen van *punya* (verdienste). Het ontspannen, op de rechterzijde uitgestrekte lichaam ademt meer een sfeer van rust dan van sterven. Het is misschien op grond van deze indruk, dat men in het Westen dergelijke beelden betitelt als de Slappende Buddha.

Van de volgende Buddha-kop (afb. 12), vervaardigd uit een albast-achtige steen, zijn noch het land van herkomst (Birma of Thailand?), noch de periode met stelligheid te bepalen. De model-

lering en de fijne details van elk onderdeel van deze kop zijn uitstekend van kwaliteit.

Het laatste voorwerp uit dit legaat is een zandstenen linkerhand van Vishnu rustende op een knots (afb. 13) in de Khmer-stijl (11de eeuw). Ook hier weer treft ons die gracieuze vrouwelijke weergave van de vingers, waarbij de pink zich op natuurlijke wijze heel even verheft boven de andere vingers. Dergelijke fragmenten zijn niet zeldzaam⁵.

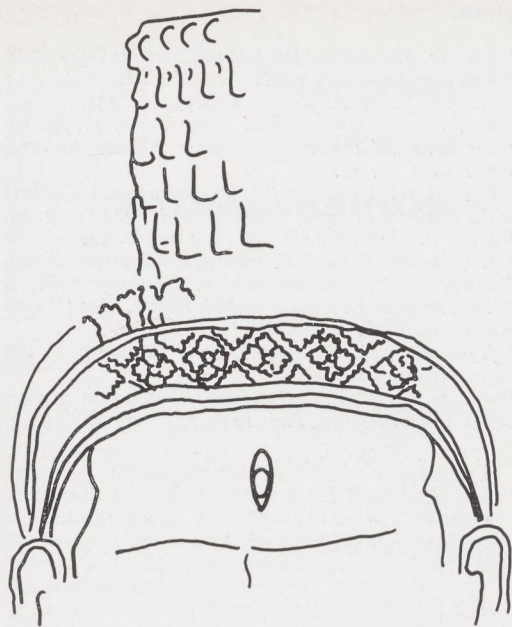
Behalve bovengenoemd legaat heeft de vereniging uit de nalatenschap van mevrouw A. M. Kickhefer, die een meer dan oppervlakkige belangstelling heeft getoond voor het Museum van Aziatische Kunst ofschoon zij nimmer lid van de vereniging is geweest, een aantal beeldjes en beeldfragmentjes uit Thailand en een mooie platte blauw-witte japanse schaal verworven. Van dit legaat wil ik in het kort alleen bespreken een staande bronzen Buddha *paré* (afb. 14) uit de Ayudhia-periode (15de-18de eeuw). De handen en voeten en ook een deel van de lange oorlellen, eens opgesmukt met oorkingen, ontbreken. Verder mist de sculptuur de pagode-achtige *ushnīsha*, die inhaerent is aan deze stijl. De linkerhelft van het onderlichaam is gerestaureerd door aanvulling met een groenachtige pleister, die in kleur overeenkomt met het patina waarmee het beeld is bedekt. Hoewel stukken uit deze periode door sommige kunsthistorici reeds decadent worden genoemd, zijn er uit dit tijdperk toch nog genoeg objecten te vinden, waarvan de kwaliteit uitsteekt boven het middelmatige. Elk stuk moet naar zijn mérites worden beoordeeld; het is niet rechtvaardig ze allen over één kam te scheren door ze te doodverven als decadent, en zeker niet het brons, dat we thans voor ons hebben. De onderdelen van het gelaat, zoals ogen, wenkbrauwen, neus en mond, zijn subtiel en in de juiste verhoudingen gemodelleerd. Het geheel drukt een serene, introverte voornaamheid uit. Ofschoon

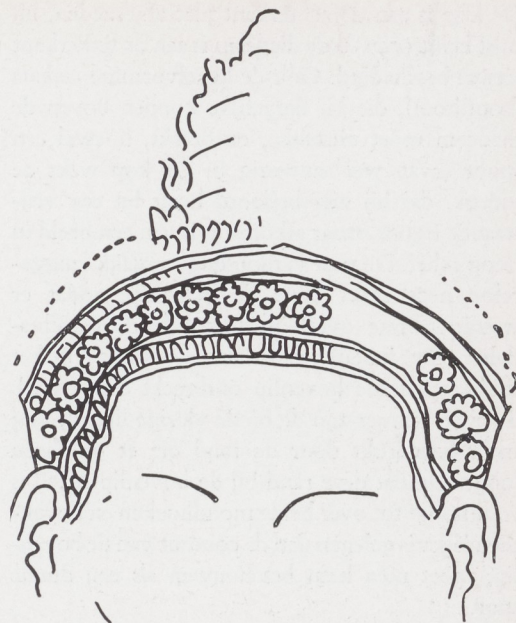
Afb. 14. Buddha *paré*. Brons. Hoog 40 cm. Ayudhia-periode (16de-17de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Mevr. Kickhefer).

Afb. 15. Kop van een godheid. Zandsteen. Hoog 29,5 cm. Bayon-stijl (tweede helft 12de eeuw–begin 13de eeuw). Museum van Aziatische Kunst, Amsterdam (Legaat Prof. Bosch).

Afb. 16. Diadeem in Bakheng- en Koh Ker-stijl.

Afb. 17. Diadeem in Bayon-stijl.

het goed-geproportioneerde lichaam behangen is met knoppen, gespen en hangende ornamenten, vormen deze toch een eenheid met dat lichaam, zodat, naar mijn gevoel, het geheel esthetisch wel verantwoord is. Dit in tegenstelling tot de latere beelden van de 18de-19de eeuw, waarbij het lichaam wordt gehuld in een soort zware mantel en andere kledingstukken, die op hun beurt weer zijn voorzien van wapperende sjerpen en allerlei uitspringende en getande ornamentatie, alles in oogverblindend goud of verguldsel. Deze overdaad neemt zulke afmetingen aan, dat de eenheid van lichaam en kleding daar geheel verloren is gegaan⁶. Het is dan ook niet overdreven als ik van ons beeld zeg, dat zijn waarde als medium voor meditatie en verering beslist nog afhankelijk is van zijn esthetische verschijning. Op grond van deze overwegingen kan men dit beeld, naar ik meen, gevoegelijk plaatsen in de 16de-17de eeuw.

Op 20 juli 1967 is prof. dr. F. D. K. Bosch, hoogleraar-emeritus voor de Kunst en Archaeologie van Zuid- en Zuidoost-Azie, ere-lid en enige jaren onder-voorzitter van onze vereniging, overleden. Tijdens zijn hoogleraarschap hebben zowel de voormalige, als de huidige conservator van het Museum van Aziatische Kunst, alsook de penningmeester van de vereniging, de heer A. L. den Blaauwen, onder zijn inspirerende leiding hun studie in bovengenoemd vak mogen volgen. De herinnering, vervuld van gevoelens van dankbaarheid, waardering en respect, aan deze Maha Guru zal hen steeds bijblijven. De relaties tussen prof. Bosch en de vereniging met haar museum zijn door de jaren heen zeer hecht geweest. Als tastbaar bewijs van die gevoelens van verbondenheid heeft hij de vereniging gelegateerd de kop van een godheid (afb. 15), in de Khmer-stijl, vervaardigd uit zandsteen, welke wordt gedateerd in de 10de eeuw⁷.

De kop is aan de achterkant plat afgesneden, hij mist beide oren en de diadeem is aan de linkerkant ietwat beschadigd. Ook de kegelvormige *mukuta* (hoofdtooi), die bij dergelijke koppen boven de diadeem moet uitsteken, ontbreekt, hoewel een spoor ervan wel aanwezig is. De kop wekt de indruk, dat hij niet behoort heeft bij een vrijstaande figuur, maar afkomstig is van een beeld in hoog reliëf. De naar verhouding tamelijk langgestrekte neus raakt bijna de bovenlip, zodat er weinig ruimte overblijft tussen beide gezichtsdelens. De indeuking tussen neusschot en het midden van de bovenlip ontbreekt dus geheel. Typisch Khmer zijn de brede vleezige lippen, nog meer benadrukt door de rand die er om heen loopt. Omdat deze rand bij de bovenlip breed is en uitloopt tot over beide mondhoeken en bovendien lager is gelegen dan de contour van de bovenlip, moet men hem beschouwen als een dunne snor.

De wenkbrauwen zijn licht aangebracht, de ogen gestyleerd aangegeven. Zij bestaan uit twee ovale randen waartussen in reliëf de ogen liggen. De pupillen en oogleden zijn echter niet aangeduid, zodat het gezicht een starende uitdrukking heeft. Wij hebben hier dus te maken met een beeld waarvan de ogen open zijn, hetgeen weer impliceert dat de kop deel uitmaakte van een Hindoïstische sculptuur.

Uit verscheidene van de hierboven opgemerkte feiten en op grond van de versiering van de middenband van de diadeem, ben ik zeer geneigd deze kop te beschouwen als een kunstwerk in de Bayon-stijl. In de Bakheng- en de Koh Ker-stijl bijvoorbeeld bestaat die middenband van de diadeem (afb. 16)⁸ uit een rij ruiten, elk gevuld met vier bloembladen aan de vier hoeken. Bij de Bayon-stijl wordt deze bezet door een rij bloemen met acht kelkbladen (afb. 17)⁹. Onze kop heeft dit laatste versieringsmotief op de middenband. Als onze bewering, dat deze kop tot de Bayon-stijl behoort, juist zou zijn, dan moeten wij hem later dateren, nl. in de periode die de tweede helft van de 12de eeuw en het begin van de 13de eeuw omvat¹⁰.

Noten

- ¹ Door dr. Prapataditya Pal geïdentificeerd als *Vajrasattva*.
- ² Vgl. *Ars Asiatica* V, pl. XLII en XLVIII.
- ³ H. F. E. Visser, *Asiatic Art*, Pl. 205, No. 351.
- ⁴ Vgl. *Arts Asiatiques* I, fasc. 4, 1954, blz. 36, fig. 20.
- ⁵ Zie bv. G. Groslier, *La sculpture Khmère ancienne*, Parijs 1925, pl. 31.
- ⁶ Bijvoorbeeld: *Display of the Buddha Images in Thailand at the National Museum, Bangkok 1958*, fig. 20 en p. 29.
- ⁷ H. F. E. Visser, *Asiatic Art*, Pl. 201, No. 340.
- ⁸ J. Boisselier, *Manuel d'Archéologie d'Extrême Orient, Première Partie, Asie du Sud-Est, Cambodge 1966*, I, fig. 58, *styles du Bakheng et de Koh Ker: a. Siva (Phnom Krom)*, zie ook b.
- ⁹ J. Boisselier, *op. cit.*, fig. 62, *Style du Bayon, a. tête masculine (pr. Ta Kèv)*.
- ¹⁰ G. de Coral Rémusat, *L'Art Khmer, Les grandes étapes de son évolution*, Paris 1940, p. 130 en noot 1.